

I

ЛИСТ ДО З'ІЗДУ ²⁰⁸

Я радив би дуже провести на цьому з'їзді ряд змін у нашому політичному устрої.

Мені хочеться поділитися з вами тими міркуваннями, які я вважаю найбільш важливими.

В першу чергу я ставлю збільшення кількості членів ЦК до кількох десятків або навіть до сотні. Я думаю, що нашому Центральному Комітетові загрожували б великі небезпеки в разі, коли б хід подій не був би цілком сприятливий для нас (а на це ми розраховувати не можемо),— коли б ми не провели такої реформи.

Потім, я думаю запропонувати до уваги з'їзду надати законодавчого характеру на певних умовах рішенням Держплану, йдучи в цьому відношенні назустріч тов. Троцькому, до певної міри і на певних умовах.

Щодо першого пункту, тобто до збільшення кількості членів ЦК, то я думаю, що така річ потрібна і для піднесення авторитету ЦК, і для серйозної роботи в справі поліпшення нашого апарату, і для відвернення того, щоб конфлікти невеликих частин ЦК могли набути надто непомірного значення для всієї долі партії.

Я думаю, що 50—100 членів ЦК наша партія вправі вимагати від робітничого класу і може одержати від нього без надмірного напруження його сил.

Така реформа значно збільшила б міцність нашої партії і полегшила б для неї боротьбу серед ворожих держав, яка, на мою думку, може і повинна дуже загостритися в найближчі роки. Я думаю, що стійкість нашої партії завдяки такому заходові виграла б у тисячу разів.

Ленін

23. XII. 22 р.
Записано М. В.

П

Продовження записок.
24 грудня 22 р.

Під стійкістю Центрального Комітету, про яку я говорив вище, я розумію заходи проти розколу, оскільки такі заходи взагалі можуть бути вжиті. Бо, звичайно, білогвардієць в «Русской Мысли» (здається, це був С. С. Ольденбург) був правий, коли, по-перше, ставив ставку у відношенні до їх гри проти Радянської Росії на розкол нашої партії і коли, по-друге, ставив ставку для цього розколу на найсерйозніші незгоди в партії.

Наша партія спирається на два класи і тому можлива її нестійкість і неминуче її падіння, якби між цими двома класами не могло відбутися угоди. На цей випадок вживати тих чи інших заходів, взагалі міркувати про стійкість нашого ЦК марна річ. Ніякі заходи в цьому випадку не зможуть відвернути розкол. Але я сподіваюсь, що це дуже далеке майбутнє і дуже неймовірна подія, щоб про неї говорити.

Я маю на увазі стійкість, як гарантію від розколу на найближчий час, і маю намір розглянути тут ряд міркувань суто особистого порядку.

Я гадаю, що основним у питанні стійкості з цієї точки зору є такі члени ЦК, як Сталін і Троцький. Відносини між ними, по-моєму, становлять більшу половину небезпеки того розколу, якого можна було б уникнути і уникненню якого, на мою думку, повинно служити, між іншим, збільшення кількості членів ЦК до 50, до 100 чоловік.

Тов. Сталін, зробившись генсеком, зосередив у своїх руках безмежну владу, і я не певен, чи зуміє він завжди досить обережно користуватися цією владою. З другого боку, тов. Троцький, як довела вже його боротьба проти ЦК у зв'язку з питанням про НКШ, відзначається не тільки видатними здібностями. Особисто він, мабуть, найбільш здібна людина в теперішньому ЦК, але й виявляє надмірну самовпевненість і надмірне захоплення суто адміністративною стороною справи.

Ці дві якості двох видатних вождів сучасного ЦК здатні ненароком привести до розколу, і якщо наша партія не вживе заходів до того, щоб цьому перешкодити, то розкол може настати несподівано.

Я не буду далі характеризувати інших членів ЦК за їх особистими якостями. Нагадаю тільки, що жовтневий епізод Зінов'єва і Каменєва, звичайно, не був випадковістю, але що він так само мало може бути поставлений їм у провину особисто, як небільшовизм Троцькому.

З молодих членів ЦК хочу сказати кілька слів про Бухаріна і Пятакова. Це, на мою думку, найвидатніші сили (з наймолодших сил), і щодо них треба б мати на увазі таке: Бухарін не тільки дуже цінний і визначний теоретик партії, він також законно вважається улюбленцем всієї партії, але його теоретичні погляди з дуже великим сумнівом можна віднести до цілком марксистських, бо в ньому є щось схоластичне (він ніколи не вчився і, думаю, ніколи не розумів цілком діалектики).

25. XII. Потім Пятаков — людина безсумнівно видатної волі і видатних здібностей, але він надто захоплюється адміністраторством і адміністраторською стороною справи, щоб на нього можна було покластись у серйозному політичному питанні.

Звичайно, і те і друге зауваження я роблю лише для теперішнього часу, припускаючи, що ці обидва видатні і віддані працівники не знайдуть нагоди поповнити свої знання і змінити свої однабічності.

Ленін

25. XII. 22 р.
Записано М. В.

ДОДАТОК ДО ЛИСТА ВІД 24 ГРУДНЯ 1922 р.

Сталін надто грубий, і цей недолік, цілком терпимий серед нас і в стосунках між нами, комуністами, став нетерпимим на посаді генсека. Тому я пропоную товаришам обдумати спосіб переміщення Сталіна з цього місця і призначити на це місце іншу людину, яка в усіх інших відношеннях відрізняється від тов. Сталіна тільки

однією перевагою, а саме, більш терпима, більш лояльна, більш ввічлива і більш уважна до товаришів, менше капризності і т. д. Ця обставина може здатися незначною дрібницею. Але я думаю, що з точки зору забезпечення від розколу і з точки зору написаного мною вище про взаємовідносини Сталіна і Троцького, це не дрібниця, або це така дрібниця, яка може набути вирішального значення.

Ленін

Записано Л. Ф.
4 січня 1923 р.

III

Продовження записок.
26 грудня 1922 р.

Збільшення числа членів ЦК до кількості 50 або навіть 100 чоловік повинно служити, на мою думку, двоякій або навіть троякій меті: чим більше буде членів ЦК, тим більше буде навчання цекістської роботи і тим менше буде небезпеки розколу від якої-небудь необережності. Залучення багатьох робітників до ЦК допомагатиме робітникам поліпшити наш апарат, який дуже поганий. Він у нас, по суті, успадкований від старого режиму, бо переробити його за такий короткий час, особливо при війні, при голоді і т. п., було зовсім неможливо. Через це тим «критикам», які з усмішечкою або із злобою вказують нам на дефекти нашого апарату, можна спокійно відповісти, що ці люди зовсім не розуміють умов сучасної революції. За п'ятиріччя достатньо переробити апарат взагалі неможливо, особливо при тих умовах, при яких відбувалась революція у нас. Досить, якщо ми за п'ять років створили новий тип держави, в якій робітники йдуть попереду селян проти буржуазії, і це при умові ворожої міжнародної обстановки являє собою справу велетенську. Але свідомість цього аж ніяк не повинна закривати від нас того, що ми апарат, по суті, взяли старий від царя і від буржуазії і що тепер з настанням миру і забезпеченням мінімаль-

ної потреби від голоду вся робота повинна бути спрямована на поліпшення апарату.

Я уявляю собі справу так, що кілька десятків робітників, входячи до складу ЦК, можуть краще, ніж будь-хто інший, зайнятись перевіркою, поліпшенням і перетворенням нашого апарату. РСІ, якій належала ця функція спочатку, виявилась неспроможною справитися з нею і може бути використана тільки як «придаток» або як помічниця, при певних умовах, до цих членів ЦК. Робітники, що входять до ЦК, повинні бути, на мою думку, переважно не з тих робітників, які пройшли довгу радянську службу (до робітників у цій частині свого листа я відношу скрізь і селян), бо у цих робітників уже створилися певні традиції і певні упередження, з якими саме бажано боротися.

До числа робітничих членів ЦК повинні увійти переважно робітники, що стоять нижче тієї верстви, яка висунулась у нас за п'ять років у число радянських службовців, і що належать ближче до числа рядових робітників і селян, які, однак, не попадають у розряд прямо або посередньо експлуаторів. Я думаю, що такі робітники, будучи присутніми на всіх засіданнях ЦК, на всіх засіданнях Політбюро, читаючи всі документи ЦК, можуть утворити кадр відданих прихильників радянського ладу, здатних, по-перше, надати стійкості самому ЦК, по-друге, здатних справді працювати над оновленням і поліпшенням апарату.

Ленін

Записано Л. Ф.
26 XII. 22 р.

Вперше надруковано в 1956 р.
в журналі «Коммунист» № 9

Друкується за записом секретаря
(машинописний примірник)